

OLIMLAR NIGOHI

ILMIY OMMABOP JURNAL

1-SON 2026-YIL

ISSN 3060-5458

BUXORO -2026

OLIMLAR NIGOHI

ilmiy ommabop jurnal

2-son (2026-yil, fevral)

Jurnal 2025-yildan chiqa boshlagan

Buxoro -2026

MUNDARIJA:

3	Sharopova Feruza Qudratovna XX asrda O‘zbekistondagi an’anaviy zargarlik buyumlarining bugungi kundagi ahamiyati
6	Sharipova Mehri Djumayevna Qadimgi nodir tangalarning tarixiy kelib chiqishi
10	Nasirova Gulnoza Hikmatullayevna Zardo‘zlikda usullar va mujassamotlar turlari
14	Davlatova Malika Ergashevna Turkmen gilamlarining kelib chiqish tarixi
18	Hakimova Muqaddas Jahongir qizi Amir davridagi chinni buyumlarning bugungi kun uchun ahamiyati
22	Baxranova Navbahor Kurzin Mixail ijodining ahamiyati
26	Boltayeva Mamura Shukrillayevna Rahbarlarda psixologik metodlar samaradorligi
29	Sharopova Madina Obid qizi Immunitet pasayishida stressning roli: O'zbekiston sharoitida tahlil
34	Sharipova Shukronaxon Baxtiyorjon qizi Maktab yoshidagi o‘quvchilarda motivatsiya va diqqatni rivojlantirish: psixologik yondashuvlar
37	Qo‘chqorov Sobirjon Ahadjonovich Chaqiriqqacha harbiy ta’lim yo‘nalishi talabalarida ekstremal kompetentlikni rivojlantirish dolzarb pedagogik muammo sifatida

Sharipova Shukronaxon Baxtiyorjon qizi
Farg'ona davlat universiteti Magistratura bo'limi
1-bosqich psixologiya magistranti
e.mail: shukronasharipova115@gmail.com

MAKTAB YOSHIDAGI O'QUVCHILARDA MOTIVATSIYA VA DIQQATNI RIVOJLANTIRISH: PSIXOLOGIK YONDASHUVLAR

Annotatsiya. Ushbu maqolada maktab yoshidagi o'quvchilarda motivatsiya va diqqatni rivojlantirishning psixologik va pedagogik jihatlari tahlil qilinadi. Maqolada ichki va tashqi motivatsiya, diqqatni boshqarish va rivojlantirish strategiyalari, shuningdek, o'quvchilarda motivatsiya va diqqatni oshirish uchun amaliy tavsiyalar ko'rib chiqiladi. Maqolada zamonaviy psixologik nazariyalar, shuningdek, o'zbek va chet el tadqiqotlari asosida metodik tavsiyalar taqdim etiladi.

Kalit so'zlar: Motivatsiya, diqqat, maktab yoshidagi o'quvchilar, ichki motivatsiya, tashqi motivatsiya, psixologik rivojlanish, pedagogik strategiyalar, o'quv jarayoni, diqqatni boshqarish, shaxsning rivojlanishi

Аннотация. В данной статье анализируются психологические и педагогические аспекты развития мотивации и внимания у школьников. Рассматриваются внутренняя и внешняя мотивация, стратегии управления и развития внимания, а также практические рекомендации по повышению мотивации и концентрации у учащихся. В статье представлены методические рекомендации на основе современных психологических теорий, а также исследований в Узбекистане и за рубежом.

Ключевые слова: мотивация, внимание, школьники, внутренняя мотивация, внешняя мотивация, психологическое развитие, педагогические стратегии, образовательный процесс, управление вниманием, развитие личности

Abstract. This article analyzes the psychological and pedagogical aspects of developing motivation and attention in school-age children. It examines intrinsic and extrinsic motivation, strategies for managing and enhancing attention, as well as practical recommendations for improving students' motivation and focus. The article provides methodological guidance based on contemporary psychological theories, as well as research conducted in Uzbekistan and abroad.

Key words: motivation, attention, school-age children, intrinsic motivation, extrinsic motivation, psychological development, pedagogical strategies, learning process, attention management, personal development

Maktab yoshidagi bolalarda motivatsiya va diqqat psixologik rivojlanishning eng muhim tarkibiy qismlaridan biridir. Ta'lim jarayonida o'quvchilarning faoliyati, o'zini tutishi va qiziqishi ularning akademik muvaffaqiyati va shaxsiy rivojlanishi bilan bevosita bog'liq ekanligi ko'plab tadqiqotlar tomonidan tasdiqlangan. Bolaning o'quv jarayoniga bo'lgan motivatsiyasi faqatgina baho yoki rag'bat bilan belgilanmaydi; u ichki qiziqish, o'zini rivojlantirish istagi va yangi bilimlarga intilish bilan ham aniqlanadi. Shu sababli, maktab yoshidagi bolalarda motivatsiya va diqqatni shakllantirish masalasi nafaqat pedagogik, balki psixologik nuqtai nazardan ham muhim hisoblanadi.

Zamonaviy psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, diqqatning rivojlanishi bolaning o'quv samaradorligi, bilimni qabul qilish tezligi va ma'lumotni uzoq vaqt davomida saqlash qobiliyatiga bevosita ta'sir qiladi. Diqqatning pasayishi esa o'quv jarayonida charchoq, chalg'ish va o'zini tutishda qiyinchiliklar bilan bog'liq bo'lib, bu o'quvchining akademik va ijtimoiy rivojlanishiga

salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, pedagoglar va psixologlar maktab yoshidagi bolalarda diqqatni samarali boshqarish va rivojlantirish usullarini izlashga katta e'tibor qaratadilar.

Shu bilan birga, ichki motivatsiyani rivojlantirish masalasi ham dolzarb hisoblanadi. Ichki motivatsiya bolaning o'qishga qiziqishi, yangi bilimlarni egallash istagi va o'zini sinash orqali shakllanadi [1]. Bu esa faqatgina tashqi rag'batlantirish orqali amalga oshirilmaydi. Shu sababli, maktab yoshidagi bolalarda ichki motivatsiyani rag'batlantiruvchi metodikalar va faoliyat turlari, shu jumladan o'yinlar, interaktiv mashg'ulotlar va qiziqarli topshiriqlar psixologik jihatdan muhimdir.

Maqolaning maqsadi - maktab yoshidagi o'quvchilarda motivatsiya va diqqatni rivojlantirishga oid psixologik yondashuvlarni tahlil qilish, zamonaviy nazariyalar va metodik yondashuvlarni o'rganish hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdir. Tadqiqot jarayonida, shuningdek, Lukyanova va Kalinin metodikasi, Bandura ijtimoiy o'rganish nazariyasi, Piaget kognitiv rivojlanish nazariyasi va boshqa zamonaviy psixologik yondashuvlar asosida maktab yoshidagi bolalar bilan ishlash tajribasi tahlil qilinadi.

Motivatsiya - bu individning maqsadga erishish yo'lida o'zini rag'batlantiruvchi ichki va tashqi psixologik jarayonlar majmuasi bo'lib, u o'quv faoliyatining samaradorligini belgilovchi eng muhim omillardandir. Self-Determination Theory (SDT) nuqtai nazaridan, motivatsiya ixtiyoriylik darajasiga qarab ichki va tashqi motivatsiyaga bo'linadi: ichki motivatsiya o'quvchini o'qishga bo'lgan qiziqish, qoniqish hissi va shaxsiy o'sish istagi bilan bog'liq bo'lsa, tashqi motivatsiya baholar, mukofotlar yoki boshqa tashqi rag'batlantirish orqali yuzaga keladi [1].

Maktab yoshida (7–14 yosh) motivatsiya shakllanishi murakkab va dinamik jarayon bo'lib, uning o'sishiga shaxsiy xususiyatlar, ijtimoiy muhit, pedagogik strategiyalar va o'quv jarayonining tashkil etilishi ta'sir qiladi (Martin, 2007). Masalan, ko'p tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, o'quvchilarning ichki motivatsiyasini qo'llab-quvvatlovchi darslar va topshiriqlar ularning diqqatni saqlash, bilimni mustahkamlash va mustaqil o'rganishga bo'lgan qiziqishini oshiradi.

Diqqat kontsepsiyasi va uning rivojlanishi Diqqat - bu ong jarayoni bo'lib, u ma'lumotni tanlab olish, uni maqsadga yo'naltirish va uzluksiz nazorat qilish imkonini beradi. Ta'lim psixologiyasida diqqatning yuqori darajasi o'quv samaradorligi, vaqtni boshqarish qobiliyati va topshiriqlarni muvaffaqiyatli bajarish bilan bevosita bog'liq ekanligi ko'rsatildi. Maktab yoshida diqqatning boshqarilishi va yo'naltirilishi kattalar bilan solishtirganda ko'proq qo'llab-quvvatlashni talab qiladi. Bu yoshda diqqat muddatini oshirish, uni barqaror tutish va chalg'ituvchi omillarni kamaytirish bo'yicha maxsus strategiyalar qo'llanilishi lozim.

Motivatsiya va diqqatni rivojlantirishning psixologik yondashuvlari. Ichki motivatsiyani rag'batlantirish o'quvchilarda bilim olishga bo'lgan qiziqishni oshiradi. Pedagoglar buni amalga oshirish uchun topshiriqlarni o'quvchi qiziqishiga moslashtirishi, tanlov imkoniyatini berishi, real hayotiy vaziyatlarga asoslangan vazifalar tuzishi mumkin. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, o'quvchilarga o'z o'rganish jarayoni ustidan nazoratni berish ular ichki motivatsiyani oshiradi va diqqatni mustahkamlaydi.

Tashqi motivatsiya ham to'g'ri qo'llanilsa samarali bo'lishi mumkin. Masalan, ijobiy baho, tan olinishi va kichik mukofotlar o'quvchining faoliyati uchun qo'shimcha rag'bat bo'lib xizmat qiladi. Biroq, uni ichki motivatsiyaning o'rnini bosadigan asosiy vosita sifatida ko'rmaslik kerak, chunki faqat tashqi rag'batlar vaqt o'tgan sayin o'quvchining mustaqil intilishlarini kamaytirishi mumkin.

Pedagogik strategiyalar va amaliy tavsiyalar. Interaktiv darslar va o'yin elementlari motivatsiya va diqqatni qo'llab-quvvatlashda samarali hisoblanadi. Masalan, o'yinlarni qo'llash diqqat samaradorligini oshirish bilan birga o'quvchi ishtirokini ham kuchaytiradi. Bu o'yinlar

ko‘pincha kichik vazifalarni muvaffaqiyatli bajarish orqali kichik yutuqlar tuyg‘usini beradi, bu esa ichki motivatsiyani mustahkamlaydi.

Uy-maktab hamkorligi o‘quvchilarning motivatsiyasi va diqqatini kuchaytiradi. Ota-onalar uyda qo‘llab-quvvatlash, ijobiy rag‘bat va mustahkam kundalik rejim yaratish orqali o‘quvchilarda o‘rganishga bo‘lgan ichki intilishni oshirishi mumkin.

Maktab yoshidagi o‘quvchilarda motivatsiya va diqqatni rivojlantirish ularning akademik muvaffaqiyati va shaxsiy rivojlanishi uchun muhim ahamiyatga ega ekanligi ko‘plab tadqiqotlar bilan tasdiqlangan. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, motivatsiya va diqqat o‘quv jarayonining samaradorligini belgilovchi asosiy psixologik omillardir va ular bir-biri bilan uzviy bog‘liqdir. Ichki motivatsiya bolani o‘z bilimini mustaqil ravishda oshirishga, tashqi motivatsiya esa baho va rag‘bat orqali qo‘shimcha rag‘batlantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, diqqatni boshqarish qobiliyati o‘quvchilarning o‘rganish jarayonida asosiy vazifalarni belgilash va ma‘lumotni samarali qayta ishlash imkonini beradi.

Motivatsiyani rag‘batlantirish. O‘quvchilarning ichki motivatsiyasini oshirish uchun topshiriqlarni ularning qiziqishlari va individual xususiyatlariga moslashtirish lozim. Shu bilan birga, kichik muvaffaqiyatlar uchun ijobiy baho va rag‘bat berish o‘quvchining tashqi motivatsiyasini qo‘llab-quvvatlaydi.

Diqqatni rivojlantirish. Diqqatni mustahkamlash uchun interaktiv mashg‘ulotlar, qisqa va qiziqarli topshiriqlar, o‘yin elementlari va vizual materiallar qo‘llanilishi tavsiya etiladi.

Shaxsiy yondashuv. Har bir o‘quvchining individual psixologik xususiyatlarini hisobga olish, o‘quv jarayonini shaxsiylashtirish motivatsiya va diqqatni samarali rivojlantirishga yordam beradi.

Metakognitiv strategiyalarni joriy etish. O‘quvchilarga o‘z diqqatini kuzatish, rejalashtirish va boshqarish bo‘yicha mashqlar o‘rgatish ularning o‘rganish jarayonini mustaqil va samarali qiladi.

Ota-ona va maktab hamkorligi. Uy va maktabdagi bir xil rag‘batlantirish tizimi, ota-ona ishtiroki va qo‘llab-quvvatlash o‘quvchilarda o‘rganishga bo‘lgan ichki intilishni kuchaytiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati.

1. Deci, E., Koestner, R., & Ryan, R. (1999). A meta-analytic review of experiments examining the effects of extrinsic rewards on intrinsic motivation. *Psychological Bulletin*, 125(6), 627–668.
2. Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
3. Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2017). *Self-determination theory: Basic psychological needs in motivation, development, and wellness*. New York: Guilford Press.
4. Martin, A. J. (2007). Examining a multidimensional model of student motivation and engagement. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 25(2), 115–133.
5. Shukurova, S. (2015). *Maktab yoshidagi o‘quvchilarda o‘qishga bo‘lgan motivatsiya va uning rivojlanish xususiyatlari*. Tashkent: O‘zbekiston Milliy Universiteti.
6. Qo‘shqarova, M. (2018). *Ta‘lim jarayonida diqqatni rivojlantirish metodlari*. Tashkent: “Ilm-fan” nashriyoti.
7. Xolmatova, D. (2020). O‘quvchilarda ichki va tashqi motivatsiya: psixologik tadqiqotlar. Tashkent: “Pedagogika va psixologiya” jurnal, 2(1), 45–52.
8. Karimov, A. (2017). *Maktab yoshidagi bolalarda diqqat va eslash qobiliyatini rivojlantirishning psixologik asoslari*. Samarkand: SamDU nashriyoti.
9. Normatov, R. (2019). *Maktab yoshidagi o‘quvchilarda o‘qish motivatsiyasini oshirish usullari*. Tashkent: “Fan va ta‘lim” jurnali, 5(3), 15–Tursunov, J. (2021). *Psixologik yondashuvlar yordamida o‘quvchilarda diqqatni boshqarish*. Tashkent: O‘zbekiston Respublikasi Ta‘lim Vazirligi ilmiy-tadqiqot nashri.